

באדישותם המקצועית לתכונה שמסביב. זקנה אחת בתלבושת מזרחית ירבה על סלע, חייכה מולי כפה חסר-שיניים. רציתי ללמוד מעט מהותיקים במקצוע. הצגתי את עצמי בפניה ושאלתי לשמה. "מרגול מזרחי", היא אמרה, "שבעים שנה יש לי ושלשים שנה אני כארץ. באתי מפרס, משושן הבירה". ביקשתי ממנה להסביר לי לשם מה נאספו כל האנשים כאן. "יוצאים ממצרים", היא ענתה לי, "זאת יציאת מצרים".

שאלתי אותה איזה סרט ראתה בפעם האחרונה. היא הביטה על שכנותיה, המבוהרות ממנה במקצת, חורה והביטה בי, ו"אמרה: "מה זה סרט? סינימה? לא הולכת לסינימה אף פעם."

היה שם אחר, שנראה בדיוק כמו משה רבנו בסרט הוליבודי. אבל הוא לא היה מאופר. הוא היה לבוש בכותונת-לילה לבנה, ובעיניו היה מבט של תוכחה. רשמתי את מה שאמר לי: "יצחק הרלי, 85 שנה, פתח בשכונת נחלת-ציון. ראיתי פעם סינימה, לא זוכר מה. רוצה שיעשו דבר טוב?"

אלפיים האנשים שלא קיבלו עדיין פתקים וחפשו אחרי הסדרן ראו אותי עם עט ונייר. הם היו בטוחים שאני מחלק פתקים.

"הלו ארון", אשה ילד בגלימתי, אתה נותן כרטיס? משה אחת תפסה אותי ב"רועי: "תרשום גם השם של בעלי?"

תוך דקה הייתי מוקף הארון, שצעק בחמת-זעם: "תרשום גם השם שלילי תרשום השם שלילי! בחור חזק פילט לו דרך בין ההמון, ישר אלי. הוא הביט בי בעיניים נוצצות וצוחח: "למה לא רושם אותי? יום אחד עבודה לקחת, למה לא נותן כסף?" רציתי להסביר שאני מחפש את הסדרן בדיוק כמוהם, אבל לא שיכנעתי איש. עשיתי מה שעשיתי הסדרן, וכל עוד רוחי בי הגעתי חזרה לכביש למעלה.

★ ★ ★

רק שתי מלים בעברית

המשת אלפי האנשים שכבר התאספו בשטח נראו בסדר גמור. כולם נראו כשחקנים מבטן ומלידה, בנים לאמהות רק דגיות ולאבות ליצנים. רק אני נראיתי יוצא דופן. שטר פיקח אחד הרגיש מיד באי-הבטחון שבני, וניגש לברר אם אינני איזה מרגל רומאי או משהו כזה. "מי אתה?" שאל אותי בקול מאיים.

"בן-חור", עניתי לו. הוא לא האמין כל כך וביקש תעודת-זהות. הוא העתיק אותה לפנקסו, על כל פרטיה. סדרו זה, אפילו אם שוטרי ירושלים לובשים שריונות של רומאים.

הרגשתי בדיוק כמו אותו נשיא יהודי מארץ יהודה עליו מדבר הסרט, בן-חור ה"גיבור שגודף על-ידי הרומאים. בגלל טעות קטנה ברשיון הבניה שהוציאה עיריית ירושלים למרפסתו. רציתי להזמין את השוטר למירוץ כרכרות, כשם שעשה בן-חור למסלה. אבל לא היו כרכרות בסביבה. במקום זאת היו שם גמלים עטורי סככות.

הגמלים היו חביבים ומשחמי פעולה, לא כמו הבידואים שהובילו אותם. ביקשתי מאחד מהם לעלות על הגמל, אבל הוא ידע רק שתי מילים בעברית: "חמש לירות". כך, בערך, התנהל הדו-שיח: "אפשר לעלות על הגמל?" "חמש לירות."

אופנת השק

היתה במודה, בין שלושת אלפי הניצבים שהורמונו להסרת הקטעים מכ"חור. הטיפוסים המוצלחים ביותר היו הכורדי (ימין); משפחת

"רק לשניה אחת." "חמש לירות." "אני מבטיח לך שהגמל לא יתקלקל." "חמש לירות."

ובעצם, למה לא? מה הן חמש לירות, לעומת תקציב 30 מיליון הלירות של הסרט? בקושי מצאתי בידואי שידע שתי מילים אחרות בעברית: "חצי לירה...". טיפסתי אל צהאר הגמל ומשם אל תוך הסככה. העולם נראה הרבה יותר יפה מעל דבשת של גמל. השעה היתה כבר עשר, והרמקולים שהות"קנו על הגבעות פלטו פקודות: "האנשים גדרשים להתפור לאורך כל הדרך, עוד מעט אנחנו מתחילים בחזרה."

הניצבים היו ממושמים להפליא. רק שמעו את הפקודה להתפור, וכולם החלו להצטופף בראש התהלוכה מול המצלמה, מחייכים ישר אל תוך עדשותיה. "להתפור לאורך כל הדרך! בין כה וכה לא יראו אף אחד מכמס!" צעק מיכה נבון ברמקול. האנשים לא האמינו לו. "עלינא?" לעגו, וטיפסו זה על גבי זה. הם עלו בשלישיות על פודים, סוסים וגמלים, נדחקו מסביב למצלמה. מאמא מיהו" נדהם פירו פורטלופי, איש המצלמה האיטלקי, "עוד מעט הם יקחו את המצלמה ויצלמו בעצמם."

★ ★ ★

בטרגדיה אין צוחקים

וא היה מרטון מביא לשטח הצילום מים את פונטיוס פילטוס בכבודו וב"עצמו, עם כל קלגסיו הרומאים, לא היה מצליח לעורר חימה וזעם כה בווערים בקרב עולי-הרגל היהודים, כשם שעוררו שוטרי התנועה של משטרת ירושלים לבלוש רומאי.

שלושה מהם באו רכובים על סוסיהם, עטורים בשריונות מבריקים וחבושים ב"קסדות נוצצות. ויסנר משה, שוטר תנועה בריא-גוף ובריא-בשר, ששיצית אדומה על קסתו וגלימה אדומה על כתפיו ציינו את מעמדו כקצין רומאי, קצר קריאות בזו ספונטנית. "אתה חושב שתוכל לעשות כאן רפורמים?" נופף אליו צעיר, לבוש גלימת יוטה ירוקה, את מוטיהעץ שבידו.

משה ויסנר רק חייך חיוך של שביעות רצון והכרה מעמדית: "בחי של התלבושת הזאת נוחה יותר. תנו לי אותה להפגנה

אחת של נטורי קרתא, ותראו איך שגמרנו עם ההפגנות." מסוכנים עוד יותר מהקלגסים הרומאים היו סדרני הפועל ירושלים. מרטון הסתובב בין המצלמות והרמקולים, מלחה חצי-תריסר עוזרים, מבלי להפסיק אף לרגע לרטון: "איך אפשר לעבוד ככה? תראו איזה מין אנשים נכנסו לתוך התהלוכה, איך אפשר לצלם קור מדיה שכזאת?"

הוא הצביע בידו על קבוצת אנשים והתי"פרץ בצחוק גדול. היו שם נער בתלבושת "גדנ"ץ ירוקה, כולל כל הסמלים, צעיר בכובע של עובדי נמל סלוניקאים, עם מצחיה מבי ריקה; זאטוט שהיה לבוש דחקא בגלימה מתאימה אך החזיק כדורגל גדול בידו. ה"סדרנים יונקו על הילדים וגררו אותם בכח, מתוך התהלוכה החוצה. אך הילדים לא יתרו. תוך דקה שוב היו בתוך ההמון.

מיכה נבון נתן הוראות ברמקול: "תתחילו ללכת במעלה השביל. הליכה איטית, כאילו שהלכתם קילומטרים על גבי קילומטרים ו"אתם עייפים מאוד. שאף אחד לא יסתכל ל"מצלמה ולא יצחק. כאן זה סיפור עצוב מאוד. אי-אפשר לצחוק. תתחילו ללכת עייפים ומסכנים."

הכי טוב הבינו את דבריו ערביי אבו"גוש, שהצליחו להידחק לראש התהלוכה. "קדימה! עליהם!" צחחו במקלה ונופפו באלותיהם, כאילו עמדו לכבוש את ירושלים בסערה. סוסי משטרת התנועה של ירושלים נרתעו בבהלה.

★ ★ ★

ארטיק ללגיונרים

שמש כבר החלה לצרוח, וצא"צים של החשמונאים הגיעו למסקנה כי עשו כבר מספיק. חלק סיררו את הגלי"מות. חלק פוסו טיפסו במעלה הגבעה והס"תלקו הביתה. אמהות התרוצצו אחרי ילדים אבודים, נשים באו מהעיר להביא ארוחת צהרים לבעליהם. הרמקול צווח בלי הרף, לאיש לא היה איכפת. שכונת הבורכים נעמדה מסביב לוקן שיצא במחול, מחאה כפיים בהתלהבות.

"עוד מעט אנחנו מתחילים לצלם, תקומו ותסדרו על הדרך". התחנן מיכה נבון ב"רמקול, "לכל מי שיש משקפיים או משקפי

הבוכרים שנראו כבר קצת יותר מודרניים, כשהם לבושים בבליב"סגנונות ואופנות, מהמאה הקודמת ומהמאה הזאת; יוצא סוריה בן 85, הרלי, שדמה במקצת למשה רבנו, גם בלי עזרת הסאפר.

שמש שיריד אותם מיד, להוריד גם את השעונים. לפני אלפיים שנה לא היו משקפיים ושעונים. אתה עם הכובע השחור, תוריד אותו מיד, זה לא בשביל סרט כזה!"

שוב ניתנה הפקודה לזוז. צעדתי בראש התהלוכה, עשיתי הכרה עם חברי לעליה לרגל: פקיד חברת החשמל בעניבות ססי"גוניות. "הם נורא היום", הסביר לי בן-ציון איקטה, פקיד בן 56, עטוף בסדין, מתוכו ביצבצה עיניו כחולה. הוא משך אחריו גמל ושאל: "מתי אתה חושב שכל זה יגמר?" ובלי לחכות לתשובה הוסיף להשתפר: "נות"נים עשר לירות אבל רוצים עבודה בשביל חמישים. זה הסרט הראשון שלי, אבל אם ירצו אני מוכן להופיע בעוד חרטיים."

החזרה השניה היתה מוצלחת בדיוק כמו הראשונה. חזר היה רק אברהם שפירא הטוב והזקן, שיעמוד בראש הגבעה ויצעק: "זה סרט! זה...!" יותר אנשים הצטופפו סביב המצלמות מאשר לפניהן. מרטון כבר היה סחוט לגמרי: "עוד נסיון אחד ונפסיק עם כל זה. די, מספיק לי עם האידיוטים האלה." זהו זה! שכל האנשים שעל הדרך חשבו עליו

עד שהרכיבו את גלילי הפילמים אל המצי"למות נשארו משלושת אלפי הניצבים כדיוק החצי. החצי השני עמד עם שלל מלחמה של גלימות וכפיות על כביש ירושלים, ניסה לתפוס טרמפים העירה.

בירון קיסר הוציא בזמנו להורג את ה"אתרי למשולש שלג ההרים עבור הגלידה המלכותית שלו, מפני שהשגג נמס למחצה, עד שהגיע למטבח הקיסרי. שוטרי ירושלים בתלבושת קלגסים רומאים היו נזיגים יותר. הם היו מוכנים לקבל מידי מוכרי האסקימו שפשטו בשטח הצילומים כל שלגון שלא יהיה, אפילו אם נמס תוך כדי לקיחה. וכשהחלה המצלמה הגדולה להסתובב וצלם סוף-סוף את שירת העולים-לרגל לירושלים, כבר היו תקועים כפי מחצית העולים ובפי הקלגסים הרומאיים שלגונים צהובים. מוכרי האסקימו עצמם תפסו מקום כבוד בראש התהלוכה המצולמת. מרטון עוד קילל, אולם הטכנאים האיטלקים כבר צחקו.

★ ★ ★

ברומא, יהודים אמיתיים

תכנן שלמסרטיים היתה עוד מספיק עקשנות לנסות ולצלם שוב את השיירה. אלא שהפעם כבר לא היה להם את מי לצלם. מכל אלפי הניצבים שרדו רק הגמלים וערביי אבו-גוש, וקומץ צעירות שיעדין חיכו ל"הזדמנות הגדולה של חייהן. אפילו אני כבר התאשתי. החזרתי את הגלימה לבעליה וקיפסתי את הכפיה ההוליבודית שלי. פיגימה נוספה לעולם אינה מזיקה.

עכשיו אתם בודאי סבורים שהסרט לא יוסרט, או אם יוסרט לא תהיה בו תמונת הפתיחה של עליה לרגל לירושלים. זוהי הטעות של חייכם. אם תראו באחד הימים את הסרט, תראו שירה יפה וממושמת של עולי-רגל יהודיים עולים לירושלים — עצובים, עייפים ומסכנים — כשכמה קלגסים רומאיים מסתובבים ביניהם. "האיטלקים", אמר מרטון, "וודעים הרבה יותר טוב כיצד עלו עולי-רגל יהודים לירושלים לפני אלפיים שנה. הם גם יודעים להעריך יותר את התמורה שהם מקבלים עבור משחכם. ול"השיג גוף כמו של מבואות ירושלים. גם זו אינה הבעיה הכי גדולה באולפני צינה ציטה ליד רומא."

רק הפירסומת לסרט תוסיף לומר לנו: בן"חור, הסרט הגדול ביותר שהוסרט אי-פעם עלי אדמות, כפי שצולם בארץ הקודש עצמה, בהשתתפות צאצאיהם של גיבורי הסיפור האמיתיים.

אלפיים שנה. בתמונות אלה, שצולמו תוך ההסרטה, נראה יהודי לבוש שק, חובש מגנבת ומרכיב משקפי-טמט ושעון (ימין). אחרים עטפו עצמם בסדינים (שמאל) ואילו הקצב (יושב במרכז) נשאר לבוש אורחית.

מבועד למשקפיים ישראליות

כן, בערך, העריכו תושבי ירושלים את תלבושת אבותיהם מלפני